

ВАЛЮТНЕ КРЕДИТУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються особливості надання кредитів у іноземній валюті та їх місце в структурі валютних операцій, що проводяться комерційними банками. А також аналізується роль валютних кредитних операцій в діяльності уповноважених банків та їх вплив на формування курсу гривні по відношенню до провідних валют світу.

This article discusses the characteristics of loans in foreign currency and their place in the structure of foreign exchange transactions conducted by commercial banks. And also analyzed the role of foreign exchange credit operations of the authorized banks and their influence on the formation rate against major currencies.

Кредитування є одним з основних видів діяльності будь-якого комерційного банку, а можливість отримання кредиту фізичними та юридичними особами – запорука успішного розвитку економіки країни. Головним завданням комерційних банків при здійсненні кредитних операцій у іноземній валюті є фінансування міжнародної торгівлі. Для світової практики традиційними методами банківського кредитування експорту є аванси під інкасо, облік векселів або чеків банком, фінансування по документарному акредитиву, акцептні кредитні лінії, експортний кредит, кредит покупцю і т.д.

Дослідження операцій комерційних банків на валютному ринку України та зокрема кредитних операцій у іноземній валюті відбувається з часу їх виникнення у вітчизняній банківській практиці. Окремі аспекти здійснення кредитних валютних операцій знайшли висвітлення в працях таких вчених-економістів як: Боринець С.Я., Васильченко З.М., Дзюблук О.В., Міщенко В.І., Мороз А.М., Примостка Л.О., Ющенко В.А. Красавіної Л.М., Лізелотт С., Котелкіна С.В., Енга М.В., Мишкіна Ф.С., Міллера Р.Л., Нідеккера Г.Л., Пебро М., Сінкі Дж. та багатьох інших

Всебічний аналіз змісту та структури операцій у сфері фінансування зовнішньої торгівлі, що проводяться вітчизняними комерційними банками, змушує констатувати той факт, що, на сьогоднішній день, використовуються тільки деякі окремі форми кредитування. [1] Серед основних причин такого стану речей доцільно назвати нестабільну законодавчу базу, політику держави у сфері експортно-імпортного регулювання, недостатність ефективних механізмів страхування валютних ризиків та інші.

При здійсненні кредитування в іноземній валюті необхідно враховувати не лише високий рівень прибутковості цих операцій, але й високий ступінь їхнього ризику, пов'язаний з повільним проходженням міжнародних платежів, складністю застосування закону "Про заставу" при реалізації схеми забезпечення повернення кредиту.

Процес управління кредитами заслуговує особливої уваги, тому що від його якості залежить успіх роботи банку. Основу всього процесу управління кредитами становить кредитна валютна політика, тобто сукупність правових, економічних та організаційних заходів та форм, які проводяться комерційними банками при наданні кредитів в іноземній валюті. Політика визначає об'єктивні стандарти та параметри, якими мають керуватись працівники банку, котрі відповідають за надання і оформлення позик та управління ними.

Виважена кредитна політика банку є основою для правильного управління кредитним ризиком. В Україні, незважаючи на те, що банки самі розробляють свою кредитну політику, вони часто не дотримуються її курсу, інколи тому що це зменшує їхні можливості щодо надання кредитів, а інколи просто через некомпетентність службовців банку. Основне призначення кредитної валютної політики – це забезпечення послідовності дій та дотримання надійності, чіткості в роботі.

Надання кредитів являє собою дуже важливий та чутливий процес. Банк має визначити, які кредити буде

надавати, обсяги кредитів кожного типу, коло позичальників та умови на яких він буде їх надавати. Всі ці важливі рішення вимагають, щоб метою політики банку була підтримка оптимальних співвідношень між кредитами, депозитами та іншими зобов'язаннями і власним капіталом. Дотримання норм затвердженої кредитної валютної політики сприяє підвищенню якості кредитів. Цілі кредитної політики мають охоплювати певні елементи правового регулювання, ступінь допустимого ризику та балансу кредитного портфелю банку

Разом з тим, слід відзначити, що аналіз вітчизняної банківської практики надання валютних кредитів до кризового періоду свідчить про нарощування їх обсягів. За останні роки в Україні переважна більшість банків надавали кредити в іноземній валюті. Кредитування проводиться як за рахунок власних валютних коштів, так і за рахунок кредитів, отриманих від іноземних банків та міжнародних фінансових організацій за міждержавними та міжурядовими угодами.

За станом на кінець першого півріччя 2009 року структура валютних кредитів наданих комерційними банками має наступний вигляд (рис. 1).

Серед факторів, які впливають на активність валютного сектору банківської діяльності є головними курсовий, ціновий та нормативний. Сукупність цих чинників формує стан банківського кредитування у валюті; в окремі періоди вплив кожного з них може бути вирішальним.

Курсовий фактор впливає на динаміку валютного фінансування банками економіки передусім завдяки стабільності валютного курсу. За підрахунками, тенденції до знецінення національних грошей упродовж 1996 – 1999 рр. темпами 22,5 % середньорічного приросту зумовили середньорічний темп приросту валютних кредитів у 18,7 %, тоді як зміцнення гривні протягом 2000 – 2004 років сприяло зростанню середньорічних темпів приросту обсягів валютних кредитів до 33,8 % Проте найбільший приріст обсягів кредитування, в тому числі і у іноземній валюті спостерігався в 2007 – 2008 роках. За цей період обсяги кредитування в іноземній валюті зросли в 3,58 разів (з 121 433 тис. грн. на початок 2007 року до 433 801 тис. грн. на кінець 2008 року) Однак кризові явища, в економіці та фінансовій сфері які спостерігаються з середини 2008 року призвели до скорочення обсягів кредитного портфелю комерційних банків і на кінець першого півріччя 2009 року обсяг кредитів наданих комерційними банками в іноземній валюті скоротився до 378 912 тис. грн., що на 12,6 % менше ніж на початок відповідного року [4].

Специфічною особливістю динаміки кредитування банками в іноземній валюті є її нестійкість через залежність від фактора інфляційних очікувань суб'єктів економіки, що є прямим наслідком дії ефекту внутрішнього відпливу капіталу. Це явище характерне для країн із недостатньо розвинутими фінансовими системами, висуває певні вимоги щодо завдання їх грошово-кредитної політики. В умовах нестабільності національних грошей кредити в іноземній валюті використовують як засіб страхування ризиків і кредиторі і позичальники.

Рис. 1. Структура кредитного портфеля комерційних банків у іноземній валюті в розрізі цільового використання станом на 1.07. 2009 року

Ціна запозичення є ще одним фактором, який формує динаміку запозичення в іноземній валюті. Зниження ставки

впродовж 1998 – 2006 років майже вдвічі (з 20 % до 11 %) було вагомим фактором активізації валютних кредитів.

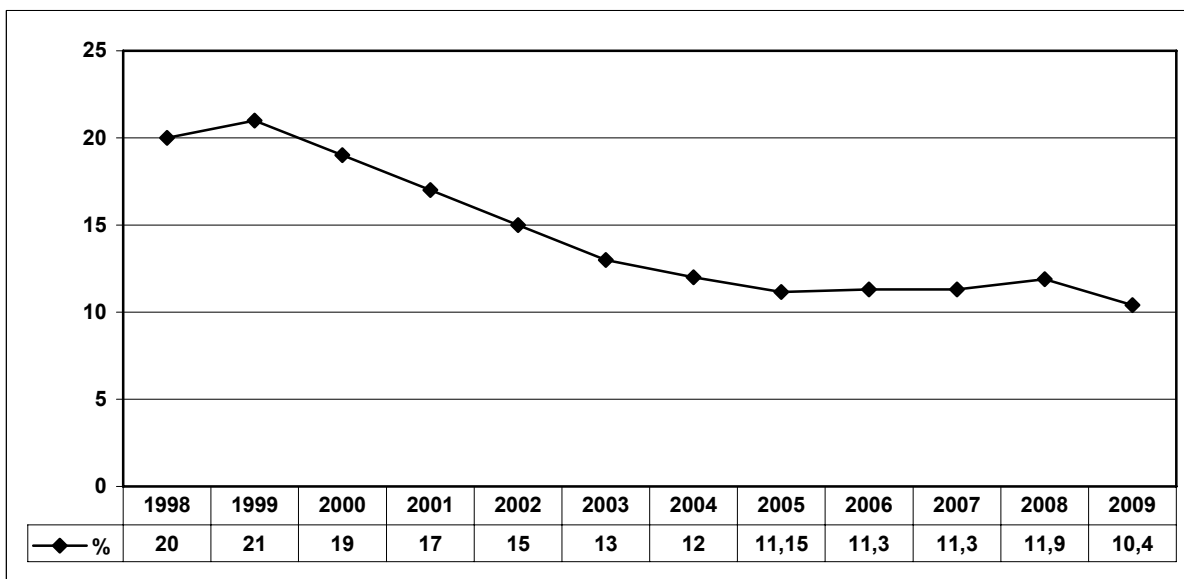

Рис. 2. Динаміка середньозваженої ставки за кредитами в іноземній валюті у річному обчисленні (у %)

Кредитори надають перевагу кредитуванню і іноземній валюті для страхування інфляційних ризиків, а позичальники, в умовах коли ціни в гривневих ресурсах містять компоненту, пов'язану з високими інфляційними очікуваннями кредитора, надають перевагу валютним кредитам з метою зниження вартості запозичення. Такі тенденції з точки зору ефективності використання валютних ресурсів у національній економіці свідчать, швидше, про недостатню ефективність їх використання.

Динаміка вимог банків за кредитами наданими в економіку впродовж 1996 –2009 років свідчить про зазначену залежність зростання інфляційних очікувань протягом другої половини 90-х років істотно активізувало ринок кредитних ресурсів в іноземній валюті, а з 2003 року зумовило тенденцію випереджальної динаміки валютних кредитів.

На характер перерозподілу банками валютних коштів значно вплинула лібералізація регулювання валютного ринку, скасування низки обмежень на кредитування у валюті. Прийняття рішень про відміну обмежень на позички фізичним особам За останні роки відбулося як зростання

обсягів кредитування економіки загалом, так і перерозподіл структури наданих валютних кредитів в сторону зростання частки кредитів наданих фізичним особам.

Зазначені структурні зрушення у валютному фінансуванні свідчать про тенденції щодо використання іноземної валюти на потреби, не пов'язані з функціонуванням зовнішньоекономічного сектору та, на нашу думку підтверджують наявність ефекту внутрішнього відпливу капіталу. Це свідчить про певну незрілість вітчизняної фінансової системи, її неповну відповідність тим завданням, які постають перед національною економікою на сучасному етапі.

Сучасна діяльність комерційних банків на вітчизняному кредитному ринку в умовах кризи характеризується обмеженням з боку НБУ щодо надання кредитів у іноземній валюті. НБУ почав боротися з валютним кредитуванням одразу після початку кризи. У жовтні 2008 року НБУ прийняв постанову № 319 "Про додаткові заходи щодо діяльності банків", що дозволило банкам видавати кредити у валюті тільки резидентам, які мають валютну виручку [2].

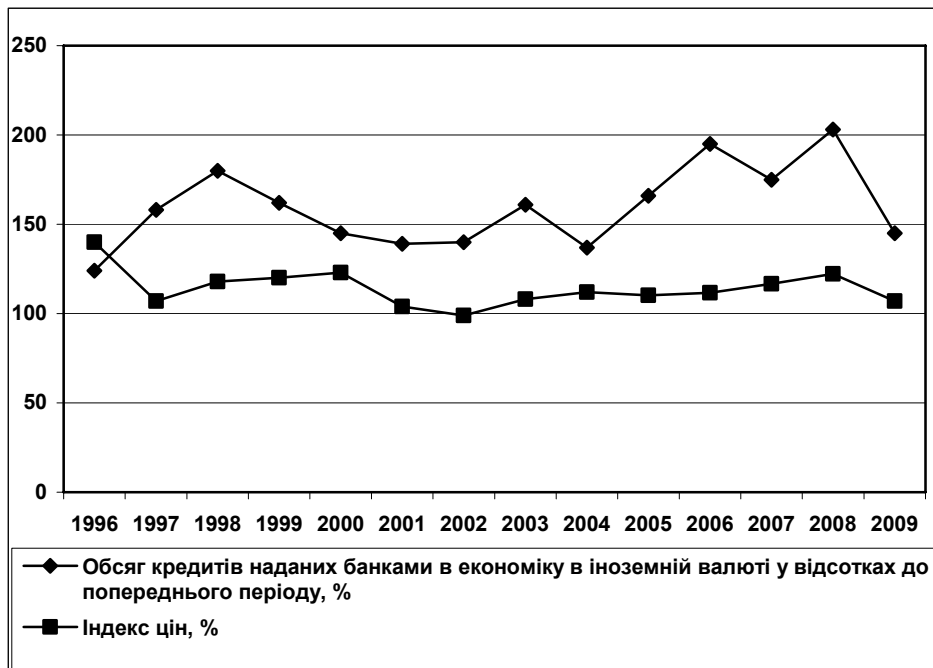

Рис 3. Динаміка показників інфляції та обсягів кредитування в іноземній валюті

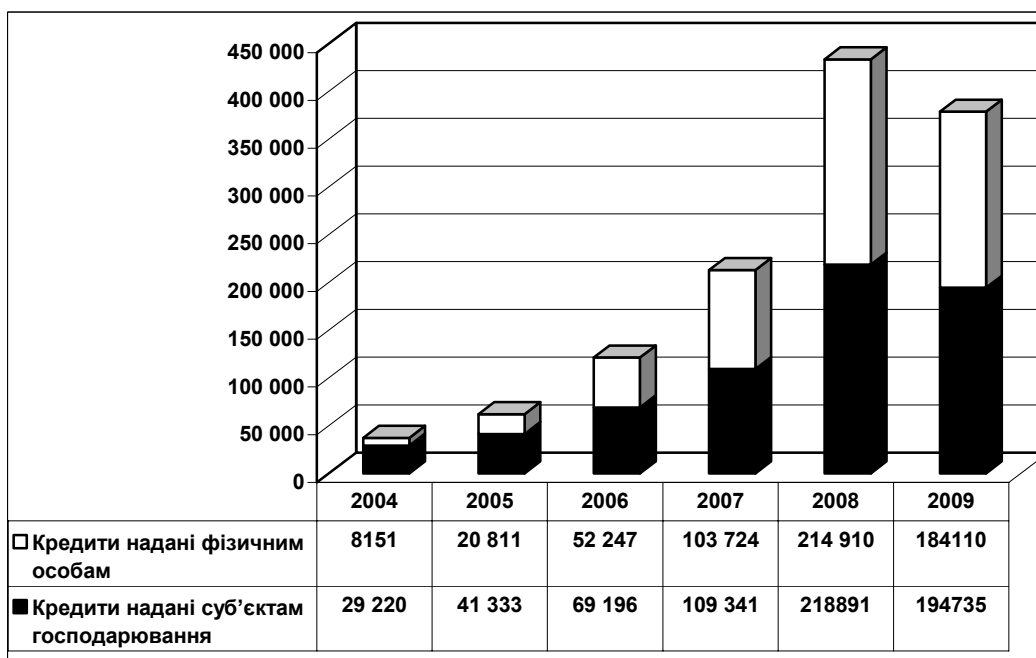

Рис 4. Розподіл кредитів, наданих банками в економіку України в іноземній валюті, за позичальниками

Уже в грудні 2008 року НБУ ввів в дію нові норми резервування, які зробили не вигідним кредитування населення у валюті: ставка резервування при видачі кредиту склала 50 % його суми, а при простроченні на один день – 100 %.

У червні було прийнято Закон, що підтверджує заборону на кредитування в іноземній валюті. Позики у валюті дозволили брати фізичним особам у безготівковій формі лише для оплати лікування та навчання за кордоном [1].

Серед головних проблем пов'язаних з валютним кредитуванням в Україні можна назвати проблему високої частки проблемних кредитів, значне зростання частки яких пов'язане, головним чином, девальвацією гривні по відношенню до провідних валют кредитування. Так як переважна більшість позичальників не мають джерел надходження коштів у іноземній валюті. Це, в свою чергу,

зумовлює необхідність надавати досить високого значення штрафним санкціям за порушення графіку повернення кредитів. Для банків досить важливим є розробка чіткого механізму реалізації майна застави, гарантій у випадку невиконання позичальниками взятих зобов'язань.

1. Дзюблюк О.В., Пруський О.С. організаційно-економічний механізм функціонування комерційних банків на валютному ринку. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – с. 120. 2. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи" №3585 від 23 червня 2009 року. 3. Постанова Правління НБУ " Про додаткові заходи щодо діяльності банків" № 319 від 11 жовтня 2009 року. 4. Постанова НБУ "Про методи забезпечення погашення кредитів" № 328 від 3 червня 2009 року. 5. Бюлетень Національного банку України. – 2009. – №6. – с. 90. 6. www.bank.gov.ua – офіційний сайт Національного банку України.

ЗАЛУЧЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ НАСЕЛЕННЯ ШЛЯХОМ ЕМІСІЇ ДЕРЖАВИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Досліджено світовий досвід залучення грошових коштів населення шляхом емісії державних цінних паперів. Розроблено рекомендації щодо активізації населення на ринку державних цінних паперів України.

World experience of bringing money incomes of population by the issue of state securities is studied. The proposals are developed to enhance population on the Ukrainian market of state securities.

Держава, за умов дефіцитності ресурсів шукає альтернативні шляхи запозичень. В такому випадку надійним кредитором виступає населення. Активізація населення на ринку державних цінних паперів є особливо актуальною в умовах фінансової кризи, коли його довіра до фінансових інститутів значно знизилась. За таких умов державні цінні папери залишаються єдиною надійною формою грошових заощаджень громадян. Незважаючи на невелику дохідність, вони гарантують високий рівень надійності вкладених коштів порівняно з іншими цінними паперами та активами, є найменш ризиковими інструментами, та дозволяють не лише зберегти реальну вартість заощаджень, а й примножити її.

Вітчизняними та зарубіжними фахівцями широко досліджені питання особливостей функціонування ринків державних цінних паперів, їх структури та динаміки. Окремлено роль державних цінних паперів у розвитку економіки, визначено їх інвестиційні якості. Зокрема, необхідно відзначити праці А. Сміта, Дж.М. Кейнса, Е. Жукова, В. Колесникова, Л. Литвиненка, Б. Рубцова, Т. Вахненко, Г. Кучер, І. Лютого, Л. Новосад та ін. Однак особливості випуску державних цінних паперів з метою безпосереднього залучення грошових коштів населення залишаються не достатньо розкритими у вітчизняній літературі.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду залучення грошових коштів населення шляхом емісії державних цінних паперів та можливість його застосування у вітчизняній практиці.

У результаті накопичення грошових коштів населення держава отримує у своє розпорядження значні фінансові і кредитні ресурси. З метою залучення коштів індивідуальних інвесторів (населення) та різних кредитно-

фінансових установ держава використовує державні цінні папери. Слід зазначити, що боргові зобов'язання держави виникли в стародавніх державах Близького Сходу, Греції і Риму та існували у формі воєнних контрибуцій та економічних угод, а перші державні цінні папери Росії були випущені в другій половині XVIII століття під час правління Катерини II. Що стосується роздрібного фінансування державного боргу, то воно також має довгу історію. В 1630 році уряд Франції випустив ренти для приватного інвестора з метою залучення коштів населення для фінансування військових витрат, а в 1750 році у Великобританії введені в обіг легендарні "консолти". У США в 1860 році філадельфійський банкір Jay Cooke's здійснив роздрібний продаж Казначейських паперів призначених для фізичних осіб, що допомогло Лінкольну у фінансуванні Громадянської Війни та зберегти єдність. В сучасних умовах індивідуальне розміщення державних боргових інструментів є важливою складовою боргового менеджменту у ряді країн світу [1, С.2].

Зарубіжний та вітчизняний досвід свідчать про наявність багатьох видів державних цінних паперів, які можна охарактеризувати за різними ознаками. Однак, цінні папери, які запропоновані роздрібним інвесторам на первинному ринку світова практика ділить на два види. Перший тип – стандартний ринковий інструмент, куплений оптовими інвесторами. Роздрібні інвестори можуть придбати ці інструменти, беручи участь в регулярних боргових аукціонах, часто на неконкурентній основі. Другий тип інструменту це цінні папери, які спеціально розроблені та орієнтовані на фізичних осіб та домогосподарства (табл. 1).

Таблиця 1. Урядові боргові інструменти, доступні роздрібним інвесторам

Країни	Ринкові (marketable)	Неринкові (non-marketable)	
	Стандартні цінні папери (Standard securities)	Ощадні облигації (Savings bonds)	Виграшні облигації (Lottery bonds)
Бельгія		Так	
Бразилія	Так		
Болгарія		Так	
Канада		Так	
Китай		Так	
Німеччина	Так	Так	
Індонезія		Так	
Індія	Так	Так	
Ірландія	Так	Так	Так
Італія	Так	Так	
Японія		Так	
Пакистан	Так	Так	Так
Південна Африка		Так	
Швеція	Так	Так	Так
Великобританія	Так	Так	Так
США	Так	Так	

*За даними джерела [1].

Таким чином, як свідчать дані таблиці 1 державні цінні папери, що емітуються центральними та місцевими органами влади з метою мобілізації грошових коштів

населення є в основному неринковими (non-marketable) державними борговими зобов'язаннями, серед яких найбільшого поширення набули ощадні облигації. Від-